

آشنایی با مجله آینه پژوهش

○ امیرحسین شرافت

به گفته آقای مهدوی راد، اندیشه اولیه برای راه اندازی آینه پژوهش به زمانی که ایشان سرگیری مجله حوزه را به عهده داشت، برمی گردد. وی در آن زمان، مسئولیت بخش نقد کتاب و معرفی آثار در این مجله را نیز به عهده داشت. ایشان پیشنهاد و طرحی را به آقای خاتمی، وزیر وقت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مبنی بر تأسیس مجله‌ای با موضوع نقد و بررسی آثار مکتوب در حوزه علوم اسلامی، ارائه کرد. آقای خاتمی ضمن استقبال، درخواست کردند که این کار در تهران انجام شود. اما به علت تمایل آقای مهدوی راد برای اقامت در قم، در آن مقطع موفق نشد. تا این که آقای مصطفی درایتی، مسئول وقت مرکز مطالعات دفتر تبلیغات اسلامی، از ایشان دعوت کرد که مجله آینه پژوهش در قم راه اندازی شود. به این ترتیب، اولین مجله اختصاصی نقد و بررسی کتاب در حوزه علوم اسلامی متولد شد. اما نقد و ارزیابی عمومی و علنی آثار مکتوب اسلامی، سابقه زیادی نداشت و در مقایسه با سایر حوزه‌های علمی، تلقی خوبی از نقد نمی‌شد. آقای مهدوی راد با یادآوری مسائل سال اول می‌گوید: در ابتدا، هم به صورت جمعی و هم به صورت فردی، مقاومت زیادی برای نقد کتاب در حوزه علوم اسلامی، صورت گرفت و برخوردهای زیادی شد. حتی در جاهای مهمی از حوزه تشکیل جلسه شد که شخصیت‌های برجسته‌ای در آن شرکت داشتند و مطرح شده بود که چاره‌ای اندیشیده شود تا این مجله تعطیل شود.

مهدوی راد اضافه می‌کند: در ابتدا این مسئله خوب تلقی نمی‌شد، اما با توجه به فضایی که آینه پژوهش، فارغ از مسائل سیاسی و اجتماعی و به صورت کاملاً علمی و فرهنگی دنبال کرد، پس از یک دهه، می‌بینیم که نشریاتی که اصلاً به طرف نقد نمی‌رفتند، مقالات زیادی را به موضوع نقد و بررسی منابع اسلامی اختصاص داده‌اند.

از آقای مهدوی راد سؤال کردم، علت چنین تلقی و پنداشتی با توجه به شیوه بحث و مباحثه‌ای و بعضاً جدلی دروس خارج و سایر دروس حوزه‌های علمیه چیست، ایشان گفت:

درآمد

نقد کتاب به مفهوم کنونی در دیار ما سابقه چندان طولانی ندارد. آنچه در گذشته از نگرش و اظهار نظر در نوشته دیگران وجود داشت، از خصوصیتی جنای از نقد برخوردار بود. نگرش‌ها و اظهار نظرها در سابق، ویژگی انکارگرایانه یا تاییدآمیز داشت و در شکل نقض و رد یا تقریظ و تایید به ظهور می‌رسید. نقد کتاب به شیوه کنونی، محصولی از اندیشه بشری است که در پی تجربه‌های فراوان به مرحله فعال رسیده است و با توجه به هم‌گونی و بازدهی خوبی که از آن انتظار می‌رود، می‌توان آن را به شکل گسترده در نشر و نگارش کشورمان به کار گرفت.

این مهم با توجه به نابسامانی نگارشی، که در زمینه کتاب‌های اسلامی و حوزه دین وجود داشت، اهمیت ورود آن را به دایره فعالیت نویسندگان حوزه علوم اسلامی دو چندان می‌کرد. آشنا ساختن نویسندگان با مفهوم درست نقد، و زدودن غبار وحشت از چهره نقد و انتقاد، هدفی بود که تولد نشریه‌ای ویژه نقد کتاب و اطلاع‌رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی را در خرداد ماه ۱۳۶۹ در پی داشت. آینه پژوهش عنوان دو ماهنامه‌ای است که به صاحب امتیازی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و سردبیری آقای محمد علی مهدوی راد، با مشارکت جمعی از فضایی حوزه علمیه منتشر گردید.

مجله آینه پژوهش برگزیده اولین جشنواره مطبوعات کشور در سال ۱۳۷۳ است. این نشریه فاقد سایت اختصاصی روی اینترنت است اما مطالب و مقالات آن در لوح فشرده عرضه می‌گردد. آینه پژوهش دارای شمارگان پنج هزار است که هزار نسخه آن برای تجلید و بقیه برای عرضه عمومی است. شماره‌های سال‌های اول تا چهارم نایاب است.

نشانی مجله آینه پژوهش: قم، خیابان شهنا (صفائیه)، کوچه آمار، کوچه فروردین، پلاک ۴، صندوق پستی ۳۷۱۷۵/۳۶۹۳
تلفن: ۷۷۴۲۱۵۲، شماره: ۷۷۴۲۱۶۵

حوزه اگر چه در بحث‌های علمی و اجتهادی و در مباحث گفتاری درس خارج، خیلی با نقد رویاروست و نقد جزء مقدمات کارش است، ولی در آثار مکتوب، هیچ کس آن را تجربه نکرده بود و این مسئله با توجه به جو سال‌های گذشته، بیشتر درک می‌شود. آقای مهدوی راد حاشیه‌نگاری‌هایی را که در کتاب‌های اسلامی از گذشته وجود داشته است را محدود و خاص یک مجموعه ذکر کرد و گفت: موارد فوق و به اصطلاح خود جوزویان «علی رؤوس الاشهاد» نیست و از دایره خواص بیرون نمی‌رفته است.

همان طور که گفتیم در جلساتی که در ابتدا برای تعطیل کردن آینه پژوهش تشکیل شد، یکی از نکاتی که روی آن تأکید می‌شد این بود که کار این مجله نوعی غیبت مکتوب است و یا نوعی آپروریزی افراد است، یا طریقی برای ایجاد یأس، که باعث می‌شود در آینده کسی قلم به دست نگیرد و بگوید ما هر چه بنویسیم، مورد ایراد و نقد واقع می‌شود.

همه این‌ها فضای ابهام آلود غیر شفاف را ایجاد کرده بود و تصور می‌کردند، چنین اتفاقاتی می‌افتد، اما بعد دیدند کتابی که نقد و ارزیابی می‌شود، نه تنها در گسترش آن تأثیر سوء ندارد، بلکه تأثیر خوبی نیز خواهد داشت، زیرا در بعضی مواقع، نقد یک اثر باعث رد برخی اشکالات خواهد شد که احیاناً توسط اشخاص یا محافلی وارد می‌شود. سردبیر آینه پژوهش ادامه می‌دهد: نقد به این معنی نیست که یک کتاب را به اصطلاح بخواباند بلکه در بسیاری موارد، نقد و بررسی باعث تکریم و تجلیل یک اثر می‌شود و چه بسا ده‌ها نکته مثبت نیز طرح می‌شود.

در ادامه و برای آشنایی بیشتر با مجله آینه پژوهش، به بخش‌های تشکیل‌دهنده و فراز و فرودهای آن، نگاهی اجمالی می‌کنیم.

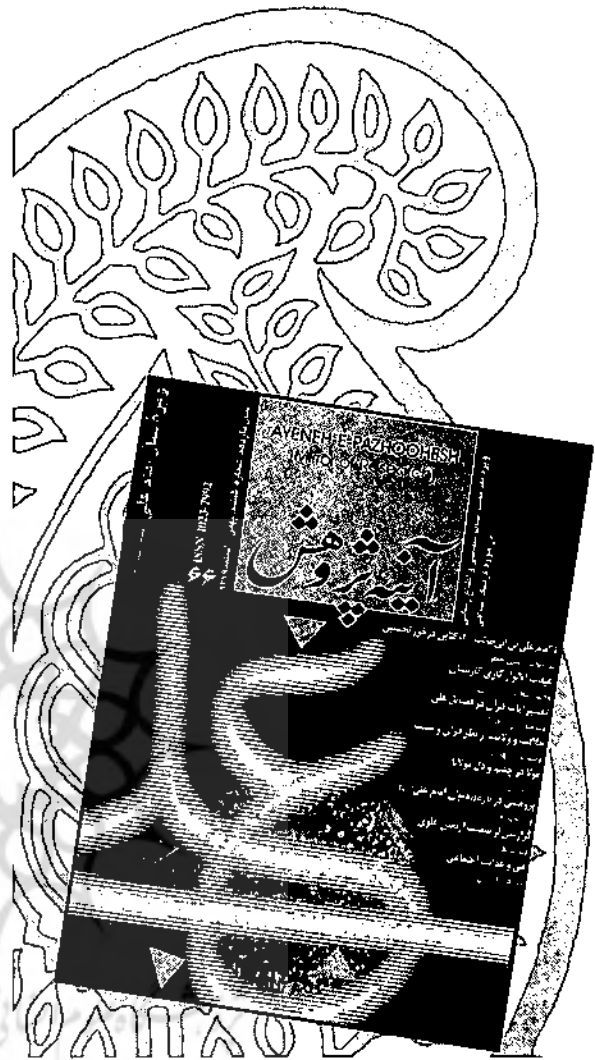
یکی از بخش‌های این مجله، نوشتارهای بخش مقالات است. مقاله‌هایی که در این بخش آرایه می‌شود، باید ویژگی شیوه‌دهی و سوزدهی داشته باشد، به گونه‌ای که راهی برای محققان و پژوهندگان بگشاید و گره‌ای از گره‌های ناهماهنگی و

بی‌برنامگی عالم نگارش و نشر در حوزه علوم اسلامی را باز کند. حجت الاسلام مهدوی راد در این زمینه می‌گوید:

مباحث مذکور را به صورت مستقیم و مستقل چند شماره بیشتر نتوانستیم ارائه بدهیم اما به صورت غیر مستقیم هم در مقالات مطرح می‌شود و هم در قالب نقد یک کتاب یا یک مجموعه که از طریق عرضه کاستی‌های آن‌ها بیان می‌گردد.

سردبیر آینه پژوهش ادامه می‌دهد:

ما از ابتدا طرحی داشتیم که بر اساس آن از دو سو به اهداف مذکور نزدیک شویم. یکی از طریق گفت‌وگو با محققان بود. ما تصور می‌کردیم، بسیاری از محققان که الآن پا به سن گذاشته‌اند، در طول عمر پژوهشی و تحقیقاتی خود، به مسائل بسیاری اندیشیده‌اند که نتوانسته‌اند خودشان به آنها جامه عمل ببوشانند، ما فکر کردیم در خلال گفت‌وگو با آنها و بر خلاف روش معمول، که به شرح حال و خاطرات بسنده می‌شود، به شیوه

چند جلد آن چاپ شده است.

طرح‌های دیگری نیز از این طریق معرفی شد ولی متأسفانه، برنامه‌های فوق، از شماره دهم به صورت مستقل پیگیری نشد. البته کم و بیش، در ضمن مقالات یا اظهار نظر عالمان، یا در پاسخ نقدها مطرح می‌شود. اگرچه آقای مهدوی‌راد می‌گوید قصد دارند این بخش را از هر دو زاویه احیا کنند.

یکی از بخش‌های دیگر مجله آینه پژوهش به معرفی و نقد کتاب می‌پردازد. در این قسمت، علاوه بر معرفی آثار علمی، بررسی صحت و سقم انتساب‌ها نیز صورت می‌گیرد. از آقای مهدوی‌راد درخواست کردیم در این زمینه توضیح دهند و مشکلات و محدودیت‌های این کار را بیان نمایند.

آقای مهدوی‌راد:

این بخش بیشتر به نقد کتاب و ارزیابی کتاب‌های تازه نشر یافته و گاهی نیز به معرفی متون کهن می‌پردازد. البته به تحقیق درباره متون کهن مشکلات زیادی هم دارد. یکی از آنها این است که عالمان و مؤلفان کهن، غالباً آثار و تحقیقات خود را نام‌گذاری نمی‌کردند. به عنوان نمونه، کتابی به عظمت کافی را مرحوم کلینی نام نگذاشته است. لذا در کهن‌ترین متون اطلاع‌رسانی و کتاب‌شناسی، مانند فهرست نجاشی، نوشته است: «وله من الکتب» و آن گاه ابواب کافی را شمرده است.

به خاطر این مسئله، استنساخ‌کنندگان کتاب، با توجه به استنباط و اجتهادی که از متن می‌کردند، گاهی نامی را روی کتاب می‌گذاشتند، و این اسامی، بعضاً مشابه می‌گردید، که سبب ایجاد نسبت‌های مشابه هم می‌شد و در گذر زمان، مشکلاتی را به وجود می‌آورد که در بسیاری موارد، تغییر انتساب، از جمله آن بود. این مسائل باعث شد تا آینه پژوهش به فکر باز کردن میدان جدیدی در این زمینه باشد. البته، ما خودمان این قضیه را پی‌گیری نمی‌کنیم. اما اگر کسی تحقیقی در این زمینه داشت و به دنبال جایی برای عرضه و انتشار آن بود، آینه پژوهش همان حوزه انتشار آن است.

مثلاً، همین مقتل ابی مخنف که شهره آفاق است، قطعاً و جزماً ابی مخنف مقتلی داشته است، اما به طور قطع نمی‌توان گفت که آن مقتل، همین مقتل موجود است؛ چه شده که بعدها این مقتل به اسم او شده معلوم نیست. یا تفسیر منسوب به امام حسن عسکری (ع)، که تفسیری از آن بزرگوار روایت شده، ولی قطعاً این تفسیری که به این اسم منسوب است، نیست. حتی تفسیر علی ابن ابراهیم قمی، که تا زمان آقابزرگ، کسی در مورد آن صحبتی نکرده بود. یا اعراب القرآن زجاج، که ما در شماره آینده، مقاله‌ای داریم که نشان می‌دهد، این تفسیر مال زجاج نیست، و مربوط به شخص دیگری است.

این‌ها از نظر علمی و انتساب آرا، به ویژه به هنگام داوری و

و فرایند پژوهشی آنها، و آرزوها و آرمان‌های تحقیقی آنها – که به هر دلیل نتوانسته‌اند به آن دست یابند. بپردازیم و از این طریق، ایده‌ها و خبرهای تحقیق و پژوهش را به مجامع علمی عرضه کنیم.

برنامه دیگر این بود، که ما اعلام کردیم هرکس طرحی دارد که فکر می‌کرده است، که طرح او ارزش علمی دارد و باید انجام می‌شده یا متن کهنی است که آرزو می‌کرده که احیا شود و نشده، اهمیت یا چرایی و چگونگی آن را از طریق این مجله بیان کند. این دو برنامه در شماره‌های اول انجام شد و سود دهنده هم بود. به عنوان نمونه، یک مقاله مفصل درباره متنی تاریخی عرضه شد و پیشنهاد گردید با توجه به اهمیت آن تصحیح و منتشر شود که موسسه‌ای به خاطر آشنایی از همین طریق، پژوهش روی آن را به عهده گرفت و تصور می‌کنم در آستانه نشر باشد. نمونه دیگر فرهنگ ادبیات فارسی در شبه قاره بود، که مرحوم مشایخ آن را طرح کرد، و بعدها شکل گرفت، و لآن

را می‌دیدیم و از نزدیک با مراحل اجرای آن آشنا می‌شدیم، سپس آن را معرفی می‌کردیم. به صرف این که کسی ادعا می‌کرد که کاری پژوهشی انجام می‌دهد، آن را معرفی نمی‌کردیم، بلکه باید حداقل ۳۰٪ از کار انجام شده باشد تا معرفی کنیم. این برنامه علی‌رغم تأثیر خوبی که داشت، بعدها دچار رکود شد. شاید به خاطر این بود که هم مراکز و هم افراد (غیر از موارد اولیه) حاضر به ارائه اطلاعات نبودند و ما هم بیش‌تر از این وظیفه خود نمی‌دانستیم.

یکی از کارهایی که ما معرفی کردیم، تذکرة الفقهای علامه حلی بود. که مؤسسه آل‌البیت (ع) در قم، مشغول تحقیق آن بود. همین معرفی باعث شد که چند نفر از تهران با ما تماس گرفتند و گفتند این کار را ما از مدت‌ها قبل انجام می‌دادیم و چنانچه شما از کار آن مؤسسه مطمئن هستید و آنها از ما قوی‌ترند، ما این طرح را رها کنیم. آنها را دعوت کردیم و بدون اطلاع مؤسسه آل‌البیت، کار را از نزدیک و مستقیم دیدند و بعد از مشاهده گفتند: کار ما در حد و قوت مؤسسه آل‌البیت نیست و قدرت و توان مالی آنها را هم نداریم. نمونه‌های دیگری نیز بود، از قبیل یک کار مهم ترجمه‌ای که توسط آئینه پژوهش معرفی شد و مؤسسه‌ای اطلاعات آن را داد. برخی از موارد هم، همکاری نشد و اطلاع رسانی کامل صورت نگرفت.

از آقای مهدوی‌راد درخواست کردم، تا با توجه به تجربه‌ای که در این زمینه دارند و همچنین شناخت کافی که از مراکز پژوهشی و فرهنگی در علوم اسلامی دارند، راه‌کار این مشکل را بیان کنند، ایشان اظهار داشت:

تجربه ما این است که اطلاع رسانی باید توسط مرکزی انجام شود که می‌تواند الزام کند. بنده فکر می‌کنم وزارت ارشاد، قبل از این که امکانات و بودجه در اختیار مراکز قرار دهد، آن را منوط کند که اطلاعات طرح‌ها و پروژه‌های پژوهشی و فرهنگی آنها در مرکزی ثبت شود. این اقدام علاوه بر این که از دوباره‌کاری جلوگیری می‌کند، از پیامدهای منفی‌ای مانند ترس از لو رفتن تجربیات و طرح‌ها و پرونده‌ها نیز، جلوگیری خواهد کرد.

به عنوان نمونه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قبل از این که بخواهد از یک پژوهش، تألیف یا خرید کتابی یا یک فردی حمایت کند، آن را مشروط کند که قبلاً اطلاعات را در اختیار بگذارد و احیاناً اگر کارهایی در گذشته انجام شده است، طرفین از آن مطلع شوند. با این اقدام، دیگر دلیلی وجود ندارد که کاری که در حال انجام است، یا در گذشته انجام شده است، مورد حمایت واقع شود. در نتیجه، محقق و پژوهش‌گر به طور سیستمی به فعالیت و کار جدیدی می‌پردازد. اما متأسفانه به علت نبود چنین مرکزی، نوعاً وقتی متوجه می‌شوند که فرصت

هنگامی که می‌خواهیم تحقیق کنیم و نظریه و رأی را از کسی بگیریم، یا به کسی مستند و منتسب کنیم، فوق‌العاده اهمیت دارد. ما میدانی را باز کردیم و امیدواریم چنین اتفاقی بیفتد. الآن هم، به طور موردی انجام می‌شود.

از آقای مهدوی‌راد پرسیدم، برای معرفی و نقد کتاب، از جلسات میزگرد و مناظره و نقد گروهی نیز استفاده می‌کنید؟ ایشان پاسخ داد: تا کنون چنین جلساتی نداشته‌ایم و نخواهیم داشت و خیلی هم به فایده آن معتقد نیستیم. ما فقط به صورت مقاله، نقد و بررسی می‌کنیم.

نحوه تأمین مقالات به چه صورت است؟

مهدوی‌راد: بخش نقد کتاب، به صورت مفصل و در قالب مقاله، همیشه از طرف خوانندگان می‌آید و مجله به دنبال آن نمی‌رود، مگر این که کتاب مهمی توسط دوستان معرفی شود و آن را به کسی بدهیم، تا نقد کند. یا این که یک کتاب، نکات مثبت قابل توجه، یا نکات منفی تکان دهنده‌ای داشته باشد و پیشنهاد شود که آن را کسی نقد و ارزیابی کند، ولی موارد این چنینی زیاد نیست. البته با توجه به شهرت قابل توجهی که مجله آئینه پژوهش در مراکز پژوهشی پیدا کرده است، ما الآن با تراکم و انبوه مقالات در این بخش، مواجه هستیم و نوعاً برای چاپ، گزینش می‌کنیم. اگر خیلی زود بتوانیم چاپ کنیم، حداقل ۸ ماه طول می‌کشد.

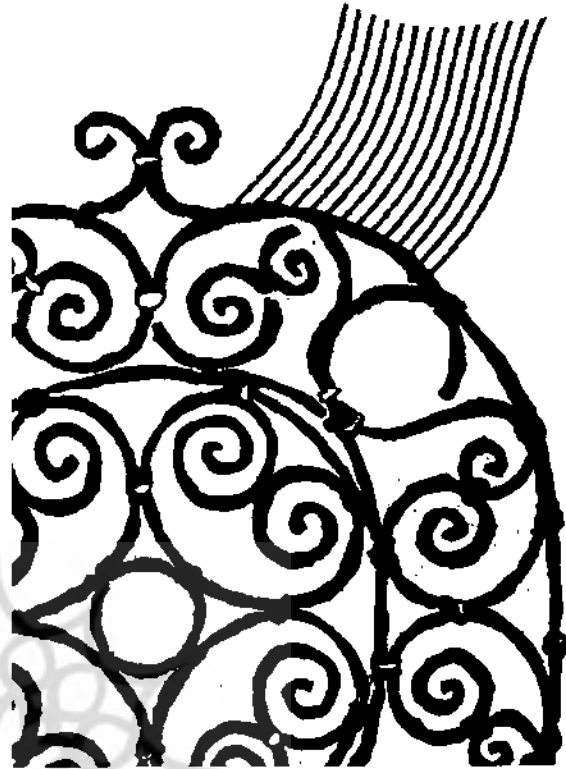
یکی از نقاط قوت آئینه پژوهش در سال‌های اخیر، حوزه ترجمه‌ای است که توسط این نشریه باز شده است. از آقای مهدوی‌راد درخواست کردم، میزان استقبال از این بخش و چگونگی آن را توضیح دهند.

ایشان با اعلام استقبال بسیار خوب خوانندگان، گفت: ما مقالات تحقیقی در حوزه کار خودمان را از زبان‌های مختلف در برنامه کار ترجمه گذاشته‌ایم و این برای اطلاع رسانی به داخل، از منابع خارج از کشور بسیار مفید بوده است. به عنوان نمونه در یکی از شماره‌های گذشته، یک مقاله بسیار مفصل را در باره تفسیر مقاتل ابن سلیمان - که کهن‌ترین تفسیر موجود است (متوفی ۱۵۰ یا ۱۷۰ هـ. ق) و به زبان فرانسوی نوشته شده بود - ترجمه کردیم.

یکی از بخش‌های دیگر مجله آئینه پژوهش، که نسبت به گذشته کم‌رنگ شده، معرفی پژوهش‌ها و تحقیقات در آستانه تحقیق و نشر، و همچنین بایسته‌های تحقیق و پژوهش است. این قسمت در ابتدا، بسیار جدی گرفته می‌شد، و در موارد مهمی، علاوه بر اطلاع‌رسانی به موقع، نقش به‌سزایی در جلوگیری از کارهای تکراری و پیش‌گیری از اتلاف عمر و سرمایه داشت.

سردبیر آئینه پژوهش در این زمینه می‌گوید:

این بخش برای ما اهمیت زیادی داشت. ما باید حتماً طرح

این کار را شروع کرد و علی رغم این که دفتر، زودتر آغاز کرده بود و کار فکری زیادی هم انجام شده بود، اما و برای جلوگیری از ائتلاف سرمایه بیشتر، کار را متوقف کردند. در نمونه های این چنین، از یک پروژه فرضاً ۲۰۰ میلیونی با ۲۰٪ پیشرفت، باز هم ۱۶۰ میلیون، صرفه جویی می شود. سردبیر آینه پژوهش بخش پژوهش های در آستانه نشر را بخش ویژه و خاص معرفی می کند و می گوید:

این بخش در شماره های اول بسیار مورد توجه قرار گرفت الجمل شیخ مفید، رساله ابی غالب زراری، عوائد الایام ملا احمد نراقی، رسائل محقق حلی و غایه المرام، نمونه هایی است که معرفی شده و برخی از آنها منتشر هم شده است. اما عدم توجه و هم کاری مراکز و نبود الزام برای ارائه اطلاعات، این بخش را به تدریج غیر فعال کرد. ما حتی مقاله مفصلی با عنوان کارهای مکرر چرا؟ در شماره سوم چاپ کردیم و تصور می کردیم چنانچه کارها به طور صحیح پیش برود، آینه پژوهش کانونی برای تبادل و تعامل طرح های محققان و پژوهش گران و جلوگیری از کارهای تکراری خواهد بود.

اگر چه الآن هم در حد اطلاعات شخصی خودم، به سؤالات مرتبط با فعالیت ها و کارهای پژوهشی و تحقیقی در حوزه علوم اسلامی پاسخ می دهم، اما این کاری شخصی و محدود است و آن طور که ما فکر می کردیم که آینه پژوهش تبدیل به بانک و مرکز اطلاعات برای مراجعه عموم محققان و پژوهش گران دینی برای کسب اطلاع از پیشینه طرح ها و پروژه های جدید باشد، محقق نشد.

آقای مهدوی راد با تأکید مجدد بر راه اندازی مرکزی برای جلوگیری از کارهای تکراری این اقدام را با توجه به تعداد مراکز پژوهشی - اسلامی، به ویژه در قم، ضروری دانست و افزود:

اگر تصور کنیم که بسیاری از کارها فردی است، اما باز هم توان زیادی از بین می رود. در حالی که غالباً شکل مؤسسه دارند و مستقیم یا غیر مستقیم از بیت المال بودجه می گیرند و باید جلوی آن گرفته شود. افزون بر این، اگر بدنه های پژوهش از یکدیگر آگاه شوند بسیار مفید است. البته در حوزه علمیه، برنامه هایی دارند و اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی قم هم طرحی دارد که در یک فضا همه مراکز پژوهشی کارهایشان را عرضه کنند که هم ارزیابی شود و هم نقادی. اگر این طرح ها انجام شود علاوه بر جلوگیری از کارهای تکراری، باعث می شود که حد و حدود کارها شناخته شود و مراکز، با نقاط قوت و ضعف یکدیگر آشنا شوند. به نظر بنده تنها جایی که می تواند این کار را تا حدود زیادی سازماندهی کند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است.

و امکانات از دست رفته است. به عنوان مثال، الآن منتهی المطلب را مرکزی در مشهد تحقیق و تصحیح می کند، و مرکز دیگری هم در قم مشغول است. این مسئله با توجه به وقت و سرمایه عظیمی که کارهای این چنین (۱۶۷ تا ۱۸ جلد کتاب) می برد تألیف برانگیز است. تأسف بیشتر این که این مراکز یا دولتی هستند و یا از بودجه بیت المال استفاده می کنند و بعضاً زمانی از کار یکدیگر مطلع می شوند که شاید توقف یا بازگشت مشکل باشد.

نمونه دیگر، مختلف الشیعه را هم دفتر تبلیغات قم منتشر کرد و هم جامعه مدرسین؛ ریاض المسائل را هم جامعه مدرسین چاپ کرد و هم مؤسسه آل البیت. این کارها با توجه به این که بیشتر از یک یا دو جلد هستند و سرمایه کلان و هنگفتی را می برند، جای تأسف دارد. در حالی که می توان این سرمایه ها را برای تحقیق و تصحیح و احیای بسیاری از متون علمی، فنی، فقهی، اصولی، فلسفی، کلامی و تاریخی هدایت کرد.

الآن هم کارهای تکراری زیادی در حال انجام است. به عنوان نمونه کتابی را من سراغ دارم که در ۶ جا و ترجمه می شود. یکی از آنها منتشر شده و ۵ مورد دیگر هم چنان مشغولند. مطمئناً اگر این ها از کار یکدیگر مطلع بودند، کار تکراری نمی کردند. اما متأسفانه در مرحله ای مطلع می شوند که بخش عمده ای از کار را انجام داده اند و فکر می کنند عمری را روی آن گذاشته اند، پس حق دارند آن را منتشر کنند.

نمونه دیگری نشان می دهد با اطلاع رسانی به موقع، از ائتلاف بیشتر عمر و سرمایه جلوگیری کرده، تحقیق روی جواهر بود که دفتر تبلیغات شروع کرد و مدتی بعد جامعه مدرسین هم،

دلیل عدم اتقان قسمت انگلیسی، از عربی هم صرف نظر کردیم. البته چنانچه بتوانیم فردی را پیدا کنیم که برای ما اطمینان آور باشد، باز هم در فکر راه اندازی مجدد این قسمت هستیم.

از ارتباط مجله آینده پژوهش با مراکز و محافل و شخصیت‌های علمی خارج از ایران سؤال کردیم و این که آیا این مجله برای این گونه مراکز و شخصیت‌ها ارسال می‌شود یا خیر؟ آقای مهدوی‌راد به ارتباطات شخصی و محدود اشاره کرد و گفت: اطلاع داریم که برخی مراکز و اشخاص از طریق نمایندگان خود در ایران، این مجله را تهیه می‌کنند. اما خود مجله برنامه‌ریزی برای ارسال و ارتباط با محافل علمی و دانشگاهی دنیا ندارد و این نقطه ضعفی برای ماست. بسیار مناسب است که برنامه‌ریزی شود تا حداقل برای ۲۰۰ مرکزی که شخصا شناسایی کرده‌ام ارسال شود.

یکی از بخش‌های دیگر مجله آینده پژوهش بخش نامه‌هاست که تفاوت کلی با شکل متداول در نشریات دارد و بیشتر به صورت پاسخ و بعضا نقد مجدد و در حد و قواره یک مقاله است. آقای مهدوی‌راد با اشاره به عکس العمل‌های متفاوتی که نسبت به نقدها صورت می‌گیرد، مطالب این بخش را به چند دسته تقسیم می‌کند و می‌گوید:

بعضی موارد جواب یک نقد در حد یک مقاله است و در مواردی دیگر، نقد یک کتاب در حد چند سطر و یا جواب نقدی در حد یک صفحه است. همه این‌ها در این بخش آورده می‌شود. مواقعی نیز نامه‌هایی چاپ می‌شود که به نقد خود مجله و مطالب آن می‌پردازد. برخی مواقع نیز اظهار نظرهای مثبتی در مورد مجله و بعضا پیشنهادها و راهتمایی‌های خوانندگان چاپ می‌شود.

یکی از نقاط قوت مجله آینده پژوهش ویژه‌نامه‌هایی است که منتشر می‌کند. از آقای مهدوی‌راد درخواست کردم تعداد ویژه‌نامه‌هایی که منتشر شده و اهمیت آن را بیان کند.

ایشان گفت: تقریبا سالی یک

از آقای مهدوی‌راد نحوه دسترسی به منابع برای معرفی و نقد را پرسیدم. این که آیا به طور روزانه کتاب‌ها و مجلات در دسترس آنها قرار می‌گیرد؟ سردبیر آینده پژوهش:

مجلات داخلی را (آینده پژوهش فقط مجلات پژوهشی اسلامی ایران را معرفی می‌کند) چون کار ما اطلاع رسانی است، برای ما ارسال می‌کنند و ما صرفا مجلاتی را که جنبه تحقیقی داشته باشند معرفی می‌کنیم. مراجعه به مراکز اطلاع رسانی و نشریات تخصصی حوزه نشر کتاب مانند: کتاب هفته، جهان کتاب و ... راه دیگری است برای انتخاب و معرفی کتاب‌هایی که در آخر مجله معرفی می‌شوند.

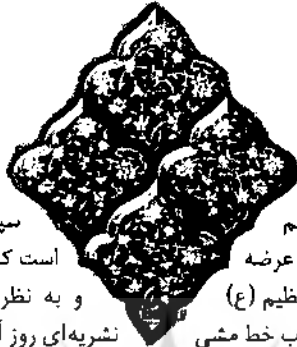
یکی از کارهایی که در مجله آینده پژوهش از استمرار و ثبات کافی برخوردار نشد بخش ترجمه عربی و انگلیسی خلاصه مقالات و برخی قسمت‌های دیگر بود. در این مورد از آقای مهدوی‌راد سؤال کردم و ایشان گفتند:

ما در ترجمه عربی خیلی مشکل نداشتیم. مقالات عربی را خودمان خلاصه می‌کردیم و به کسی می‌دادیم آن را تعریف کند و برای کنترل تعریف هم افراد متخصصی داشتیم. اما در ترجمه انگلیسی مشکل داشتیم. با این که وقت زیادی از ما می‌گرفت و بعضا تا ۱۰ روز، انتشار مجله را عقب می‌انداخت ولی باز هم پس از نشر، متخصصان زبان انگلیسی ایرادات فراوانی می‌گرفتند. البته سایر مجلات و نشریاتی هم که الان بخش انگلیسی دارند، غالبا مشکلاتی این چنین را دارند. ما سرانجام به این نتیجه رسیدیم که تا به مرحله‌ای نرسیم که اطمینان پیدا کنیم که اگر این چهار صفحه را دادیم به کسی ترجمه کرد، ترجمه درستی باشد، این کار را نکنیم.

بعضی از محققان از خارج کشور از آمریکا به ما پیغام دادند: مجله شما به این جا می‌آید و به کتابخانه‌های بزرگ داده می‌شود و از چهار صفحه انگلیسی که دارد، مقدار زیادی غلط است. به این جهات و به دلیل این که ما نمی‌توانستیم آن را خوب ارزیابی کنیم، این بخش را تعطیل کردیم. این کاری هم که مجلات ایرانی در حال حاضر انجام می‌دهند، تصور نکنید خوب و محکم است. ما چون توجه به نکات آن داشتیم این کار را تعطیل کردیم. همین آقایان محققان می‌گفتند: ترجمه انگلیسی بعضی از این مجلات، زبان قرن هفدهم را دارد و به روز نیست.

آقای مهدوی‌راد در ادامه می‌گوید: ما به

سیس گزارش و برخی چیزهای دیگر. این چارچوبی است که ما تا الآن حفظ کرده‌ایم و از آن بیرون نرفته‌ایم و به نظر، خارج نشدن از چارچوب و خط مشی، برای نشریه‌ای روز آمد و مرتب که در موعدها منتشر شده است، کار دشوار و سختی است و ما موفق به آن شده‌ایم و ادامه هم می‌دهیم.

با اعتراف به این که این مجله در بین مجلات هم‌رده در حوزه پژوهش‌های اسلامی شاید از نظر محتوا و در بخش‌هایی مانند کتاب‌شناسی، اول است اما شاهد اوج و فرودهایی نیز بوده است. در این زمینه، نظر آقای مهدوی‌راد را جویا شدم و درخواست نمودم در صورت پذیرش، این نقاط را اعلام کنند:

سردبیر مجله آینه پژوهش با قبول وجود افت و خیزهایی که در مجله معتقد است، سطح مجله رو به کاستی نرفته است، او می‌گوید: اگر کسی ادعا کند که یک نشریه، همیشه پر و پیمان است، اگر خودش مجله‌ای منتشر کرده یا می‌کند، متوجه است که خلاف واقع می‌گوید. زیرا برخی مواقع، شما با مقاله‌ای برمی‌خورید که نه پذیرفتنی است، نه دور انداختنی و با اندک دست کاری به حداقل نمره مطلوب می‌رسد. در این جا شما هم به خاطر عرف و هم اخلاق مطبوعاتی، مجبورید آن را چاپ کنید و ما در برخی شماره‌ها، با چنین اموری برخورد داریم که مقداری از وزن مجله را پایین می‌آورد که در مقابل سنگین وزن‌ها خودی نشان نمی‌دهد. به نظر من مجله آینه پژوهش بحمدالله توانسته است، در این سیزده سال، هم قوت و هم چارچوبش را حفظ کند. آقای مهدوی‌راد ویژه‌نامه‌های مجله آینه پژوهش را نقاط اوج این مجله معرفی می‌کند و می‌گوید: ویژه‌نامه‌ها چون به طور متمرکز بحث می‌کنند و وجود مصاحبه‌هایی کاملاً علمی و تحقیقی که به هیچ وجه جنبه خاطره ندارد و کارهای علمی را معرفی می‌کند، از شماره‌های عادی بهتر است و استقبال خوبی را هم در پی داشته است.

یکی از کارهایی که معمولاً مجلات علمی - پژوهشی انجام می‌دهند، تهیه فهرست موضوعی سالانه یا فهرست در هم کرد چند ساله است. مجله آینه پژوهش سالانه نمایه موضوعی و مولفان را که چیز مهمی است، تهیه کرده است. اما تا کنون

ویژه‌نامه منتشر کرده‌ایم، همین امسال هم (شماره بعدی) ویژه‌نامه امام حسین (ع) را عرضه می‌کنیم. هم‌چنین ویژه‌نامه‌ای برای حضرت عبدالعظیم (ع) خواهیم داشت. این ویژه‌نامه‌ها هم فقط در چارچوب خط مشی مجله است؛ مثلاً در ویژه‌نامه امام حسین، فقط آثار مربوط به امام حسین (ع) را نقد و بررسی می‌کنیم یا مقالاتی را در مباحث کلی مرتبط با سیره‌نگاری امام بحث می‌کنیم.

آقای مهدوی‌راد در طول گفت‌وگو، بر رعایت چارچوب مجله از ابتدا تا کنون و عدم تخطی از آن تأکید فراوان داشت. از ایشان درخواست کردم در این رابطه بیشتر توضیح دهند و مقایسه‌ای هم با نشریات هم‌رده در داخل و خارج کشور بنمایند.

سردبیر مجله آینه پژوهش با یادآوری این که حتی یک شماره این مجله هم از چارچوب تخطی نکرده می‌گوید: چارچوب ما همان چیزی است که بر پیشانی مجله نوشته شده و عبارت است از «مجله ویژه نقد کتاب، کتاب‌شناسی و اطلاع‌رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی». ما کتاب فلسفی را نقد کرده‌ایم اما مقاله فلسفی چاپ نمی‌کنیم؛ این کار مجلات دیگر است. به نظر ما مجله‌ای که مثلاً فقهی است، اگر نقد کتاب چاپ کند، این برای بازاریابی است و ربطی به حوزه کاری آن ندارد. مجلات تخصصی بر خلاف مجلات عمومی باید چارچوب داشته باشند و آن را حفظ کنند.

سردبیر مجله آینه پژوهش با اظهار عدم اطلاع کافی از نشریات خارج از کشور می‌گوید: مجلات بسیار خوبی مانند: عالم‌الکتب، عالم‌الفکر و المسلم المعاصر در مصر، عربستان، سوریه، کویت و لبنان در حوزه کتاب‌شناسی و اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود. اما در داخل شاید من نتوانم مقایسه‌ای انجام دهم، اما نکته‌ای را از دوستان صاحب نظر و صاحب قلم که خودشان مجله منتشر می‌کنند و قبول هم دارند، نقل می‌کنم و آن این که مجله آینه پژوهش از چارچوب خود در هیچ شرایطی خارج نمی‌شود و این چارچوب عبارت است از: مقالاتی محدود (در حدود سه تا چهار مقاله) با جهت‌گیری ارتباط با کتاب، تحقیق و اطلاع‌رسانی و بخش سنگین مجله که مربوط است به نقد و بررسی کتاب و بخش کوچکتری نیز به معرفی اجمالی و

فهرست موضوعی در هم کرد را علی‌رغم ۱۳ سال انتشار، آماده نکرده است. از آقای مهدوی‌راد پرسیدم آیا برنامه‌ای برای تهیه چنین فهرستی دارند؟ ایشان با اعلام این که در حال انعقاد قرارداد تهیه فهرست موضوعی در هم کرد، برای شماره‌های اول تا پایان سال دوازدهم هستند، گفت: الگوی ما برای تهیه فهرست، همان روش خانم پوری سلطانی است که توسط ایشان برای کیهان فرهنگی تهیه شد و آنهایی که با ما قرارداد بسته‌اند ادعا می‌کنند که تا شش ماه تحویل می‌دهند.

در ارتباط با تحولات سریع چاپ و نشر و کمکی که مجله آینه پژوهش در حوزه نشر و نگارش و اطلاع‌رسانی، می‌تواند داشته باشد، از آقای مهدوی‌راد سؤال شد و ایشان اظهار داشت: من شخصا احساس می‌کنم تحولات چاپ و نشر در حوزه‌های غیر اسلامی بیشتر است و ما نتوانسته‌ایم پا به پای تحولات پیش برویم. اگر چه در حد قابل توجهی در حوزه عمل‌کرد داخلی پیش رفته‌ایم اما مطمئنا در اطلاع‌رسانی نسبت به پژوهش‌های بیرونی همیشه کاستی داشتیم و الآن هم داریم و این با توجه به برخی امکاناتی است که دست ما از آن کوتاه است.

از آقای مهدوی‌راد درخواست کردم با ارائه چشم‌انداز نقد و بررسی و اطلاع‌رسانی آثار علمی در حوزه معارف اسلامی، پیشنهاد خود را بیان کنند:

مهدوی‌راد: در ابتدا دو پیشنهاد مطرح می‌کنم:
۱. اطلاع‌رسانی خارج از کشور باید به داخل گسترش یابد، ما کتاب‌های خارجی در حوزه فرهنگ اسلامی بسیار کم داریم و منابع ما محدود به چند کتابخانه تخصصی است که توسط دفتر حضرت آیت الله سیستانی راه اندازی شده است و ما برخی کتاب‌ها را برای معرفی از آنها می‌گیریم.

اگر مرکزی باشد که مرتب و منظم، آخرین کتاب‌های اسلامی خارج از کشور به زبان‌های مختلف را وارد کند تا توسط مجلاتی مانند مجله آینه پژوهش معرفی شوند، مناسب و مفید است.

۲. کار دیگری که باید انجام شود و از توان ما خارج است و

شاید وزارت ارشاد یا دفتر تبلیغات یا مراکز دیگری باید انجام دهند، این است که به تمام مراکز دنیا که به نوعی با ادبیات فارسی در ارتباط هستند، چنین مجلاتی ارسال شود، زیرا کارهای این چنین که در حوزه فرهنگ اسلامی، کتاب معرفی می‌کنند، عملاً نوعی اطلاع‌رسانی برای مراکز و مجلاتی است که کار علمی و تحقیقی انجام می‌دهند که برای حوزه تحقیقات اسلامی اهمیت بیشتری دارد.

چندی پیش یکی از اساتید ایرانی - که مقیم آمریکا است و ما کتاب او را که در ایران چاپ شده بود نقد کردیم - برای من نامه‌ای نوشت و گفت: یکی از اساتید دانشگاه لندن نقد شما را خوانده و برای من فکس کرده است. این خود نشان می‌دهد که اینها چیزهای با اهمیتی است و آنها پی‌گیر هستند و آن دانشگاه و آن استاد خارجی، نیز به نشریات این چنین، توجه دارند. البته اینترنت هم کمک بزرگی کرده است. اما ارسال نشریه به صورت عینی برای کتابخانه‌ها و مراکز علمی دنیا تأثیر بهتری دارد. سردبیر مجله آینه پژوهش با مثبت ارزیابی کردن فضای نقد در کشور نسبت به دهه گذشته می‌گوید:

حوزه نقد کتاب، نقد اندیشه و نقد فرآیند فکر، هنوز با همه آفاری که اخیراً به وجود آمده است، مانند کتاب‌های ماه، کتاب هفته، جهان کتاب، نشر دانش و تا حدی کیهان فرهنگی، هنوز هم جای خالی فراوان دارد و به نظر من آن چنان که باید و شاید در کشور ما نهادینه نشده است. متأسفانه هنوز هم در پس پرده اقدام‌هایی را می‌بینید که مثلاً فلان کتاب اگر نقد نشود به جهتی بهتر است، یا کتاب فلان آقا، اگر به آن پرداخته نشود، بهتر است.

این‌ها به این جهت است که هنوز نقد به درستی و در یک فضای شفاف شناخته نشده است و تلقی سالمی از آن وجود ندارد. البته هرچه به جلو حرکت می‌کنیم خیلی تأثیرگذار خواهد بود و تلاش در این جهت مثمرتر.

هنوز تا رسیدن به آن فضا و محیط، فاصله زیادی داریم ولی گام برداشتن برای رسیدن به آن مقصد، کاری بسیار لازم و ضروری است و بحمد الله، بستر این کار فراهم شده است و فضا نسبت به سیزده سال پیش بسیار مناسب‌تر است.